

Liito-oravia on suojeltava sitkeästi

Liito-oravien olemassaolo Suomessa on uhanalaista. Niiden määrä on kartoitusten mukaan vähentynyt noin kahden prosentin vuosivauhtia, minkä perusteella on arvioitu, että liito-orava kuolisi Suomesta sukupuuttoon vuoden 2030 tienoilla. Liito-orava onkin mukana Euroopan unionin luontodirektiivin uhanalaisten lajien luettelossa. Direktiivi on vahvistettu luonnonsuojelulain 49§:ssä, jossa on kielletty luettelossa mainittujen lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen. Liito-oravan suojelu aiheuttaa kuitenkin konflikteja ja aina kun siitä keskustellaan, ovat monet ruohonjuuritason asenteet äärimmäisen vihamielisiä. Liito-oravilla ei nähdä muuta kuin pinnallista viihdearvoa, eikä ihmisten työstä ja toimeentulosta haluta tinkiä suojelun vuoksi lainkaan. Vaarana on, että suojelu aiheuttaa enemmän haittaa ihmisten yleisille asenteille luonnonsuojelua kohtaan kuin todellista hyötyä liito-oravien pelastamiseksi. Suojelua täytyykin arvioida ja perustella monella tasolla.

Jari Rantanen kirjoittaa Turun Sanomissa (29.9.2003), kuinka tontin ostaneen ja rakennusluvan jo saaneen raumalaisen omakotirakentajan aiheet saivat lopun, kun tontilta yllättäen löydettiin todisteita liito-oravasta. Kalliille tontille ei voida nyt rakentaa, sitä on toimenpidekiellon vuoksi mahdotonta myydä ja siitä joutuu vieläpä maksamaan kiinteistövero omakotitontin täyden arvon mukaan. Maanomistajat ovatkin usein täysin oikeudettomassa tilanteessa, mikä ei varmastikaan edesauta positiivisia asenteita suojelua kohtaan. Vaarana on myös, että suojelupolitiikkaan loppen suuttuneet saattavat pian tuhota kaikki löytämänsä pesintäalueet järjestelmällisesti.

Yksittäisten omakotitonttien merkitystä liito-oravien tilanteelle voidaan pitää merkityksettömänä, kun tiedetään kannan pienenemisen pääsyyinä olevan metsätalouden aiheuttaman laajamittaisen muutoksen metsien ikärakenteessa ja puulajisuhteissa, sekä lajille sopivien elinympäristöjen pirstoutumisen erillisiksi laikuiksi. Kuitenkin juuri omakotirakentaminen synnyttää järjettömimmiltä vaikuttavat tilanteet ja antaa vastustajille kovinta arsenaalia. Lain noudattaminen ja rationaalisen luonnonsuojelun toteuttaminen voivat olla keskenään ristiriidassa. Laki on väline luonnonsuojelun

toteuttamiseen, mutta lait eivät silti välttämättä palvele tätä tarkoitustaan parhaalla mahdollisella tavalla, ainakaan kokonaisuutena. Lainsäädännössä on aina tiettyä jähmeyttä, joka varmasti korostuu nykyään, kun lainsäädäntöportaita on kaksi.

Omistajien oikeudettomuutta voidaan korjata kahdella tavalla: joko rajoittamalla liito-oravan suojelua tai korvaamalla menetykset lakisääteisesti. Näistä vaihtoehdoista vain jälkimmäinen on sopusoinnussa luonnonsuojelulain ja liito-oravien olemassaolon jatkumisen kanssa. Luonnonsuojelusta ei varmastikaan kannata luopua kokonaan vain siksi, että sen toteutuksessa on puutteita, vaan on parasta hioa se loppuun. Uhanalaisten lajien suojelun oikeudenmukainen ja rakentava toteuttaminen vaatisi varmasti monia uusia lakeja tai säädöksiä ja organisaatiomuutoksia. Kuten edellä annetusta esimerkistä voidaan helposti nähdä, ulottuisivat vaikutukset hyvin monille alueille, jopa verotukseenkin.

Korvausmenettelyt siirtäisivät kustannukset yhteisiksi, mutta tällöin syntyisi taas napinaa yhden lajin suojelun kohtuuttomilta tuntuvista kustannuksista, jotka voivat nousta helposti satoihin miljooniin euroihin. Kustannusten kohtuullisuuden arviointia vaikeuttaa vielä kysymys siitä, onko liito-orava lainkaan uhanalainen, kun sen kanta Suomessa vaikuttaisi olevan vielä useiden kymmenien tuhansien yksilöiden suuruinen. Kannan koolla ei kuitenkaan ole merkitystä, jos sen kehityksen suunta on vakaasti ja hallitsemattomasti alaspäin. Lukumäärä ei muutenkaan itsessään takaa säilymistä, vaan se täytyy suhteuttaa elinalueiden kokoon ja päällekkäisyyteen. Liito-oravien elinalueet ovat melko pieniä ja hajallaan. Jos elinalueiden muodostama verkko pirstoutuu tietyn kriittisen rajan alapuolelle, eivät liito-oravat enää kohtaa toisiaan ja laji kuolee romahdusmaisesti.

Miksi liito-oravia sitten ylipäätään pitäisi suojella Suomessa, kun niitä esiintyy idässä aina Japaniin saakka ja Baltian maissa ja Venäjällä on valtavasti enemmän vanhoja metsiä, joissa liito-oravat voivat elää? Rajan takana olevat esiintymät eivät kuitenkaan auta, kun Suomi ei kykene vaikuttamaan niiden suojeluun. Venäjän luonnonsuojelu on niin kehittymätöntä Euroopan unioniin verrattuna, ettei sen varaan kannata juuri laskea. On myös tärkeää, että liito-orava säilyy Suomessakin, jonka luontoon se kuuluu. Suomi ole vain kansalaisten joukko, vaan identiteettiämme määrittelee myös se ympäristö, jossa asumme. Paikallisen luonnon olemus ja monimuotoisuus ovat luontosuhdetta ja

kulttuuri-identiteettiä ylläpitäviä tekijöitä. Jokainen laji, liito-oravat mukaanlukien, on osa tuota rikkautta. Luontosuhde on tärkeä, koska se motivoi ymmärtämään luontoa ja sen mekanismeja paremmin. Paikallisella monimuotoisuudella on merkitystä myös tieteen kannalta – lajien erityispiirteiden tutkimus vaikeutuu useita kertaluokkia, jos lajeja täytyy lähteä tutkimaan muihin maihin. Jokaisella lajilla on oma osansa tarjottavana luonnon palapelin tutkimuksessa, eikä koskaan ole mahdollista arvioida, mikä laji tulevaisuudessa osoittautuu erityisen arvokkaaksi.

Monet ajattelevat, että liito-oravia pitäisi keskittyä suojelemaan vain siellä missä konflikteja ihmisen kanssa ei ole. Tämänkaltainen ajattelu on kuitenkin tyystin virheellistä, koska sen mukaan mitään ei itse asiassa tarvitsisi koskaan suojella. Lajit ovat uhattuna, koska ihmisen toiminta haittaa niiden elinoloja ja uhka saadaan poistettua vain rajoittamalla tätä ihmisen toimintaa. Konfliktit ovat siten väistämätön seuraamus pyrkimyksestä säilyttää lajien monimuotoisuus.

Voidaan jopa lähteä kysymään, miksi kuolevia lajeja ylipäättään pitäisi suojella. Tämänsuuntainen keskustelu liito-oravien kohtalonkysymyksistä palautuu lopulta eettisiin kysymyksiin. Ongelmana on, ettei meillä ole mitään ristiriidattomalla pohjalla seisovaa eettistä kehystä, jonka puitteissa voisimme tarkastella näitä kysymyksiä. Sellaiset eettiset järjestelmät, joissa eläinten oikeuksille annetaan vahva itseisarvo, vaikuttavat vaikeasti perusteltavilta. Vaikka itseisarvoa ei löytyisikään, löytyy luonnon monimuotoisuudelle välinearvoa ainakin luonnontieteistä ja kenties muistakin asioista. Myös juuri eettisten kysymysten vaikeus tarjoaa yhden perustan suojelulle: jos emme varmasti tiedä, mikä on oikein, meidän ei kannata tehdä peruuttamattomia ratkaisuja. Uhanalaisten lajien sitkeä suojelu on varman päälle pelaamista.

Liito-oravista on muodostunut monille kehityksen vastainen yleissymboli, jonka kautta tuntuu purkautuvan yllättävän vihamielistä vastarintaa luonnonsuojelua vastaan. Suojelun vaikutusta asenteisiin ei siksi saa unohtaa. Kun suojelua lähdetään tekemään, ei kustannuksia saa säilyttää kenenkään niskaan epäoikeudenmukaisesti, vaan niistä täytyy ottaa yhteinen vastuu. Nykyinen lainsäädäntö on vielä liian kehittymätöntä tämän vastuun ohjaamiseen. Tärkeintä on kuitenkin kerrata luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen motiiveja ja muistaa aina, että sukupuutto on lopullinen ratkaisu.